

УДК 340.3:343.5:159.99

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.51>

ДОМАШНЄ НАСИЛЬСТВО (ст. 126-1 КК УКРАЇНИ): ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

Зінсу О.І.,*аспірантка відділу докторантури та ад'юнктури
Національної академії внутрішніх справ м. Київ
<https://orcid.org/0000-0003-3801-6203>*

Зінсу О.І. Домашнє насильство (ст. 126-1 КК України): деякі проблемні питання кримінально - правової кваліфікації.

Пропонована наукова стаття присвячена аналізу проблемних питань оцінки об'єктивної сторони складу злочину домашнє насильство. Тему дослідження обирають з урахуванням актуальності та значущості для розвитку правової науки й практики. Методологічну базу дослідження складають такі принципи як: принцип об'єктивності, історизм, усебічність. Визначальною для наукового пошуку визнана роль системного та комплексного підходів. Відповідно до цих підходів і принципів методологічну основу дослідження становить комплекс філософських, загальнонаукових, спеціальних методів пізнання. Зокрема, використано аналіз і синтез; абстрагування, узагальнення; індукція і дедукція та інші методи наукових пошуків. Теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові доробки вітчизняних вчених, матеріали судової практики та правові положення чинних нормативно-правових актів у сфері запобігання, протидії домашньому насильству. Результати дослідження розкрили сутність наукових дискусій щодо проблематики кримінально - правової кваліфікації домашнього насильства. Зазначено загальнотеоретичні основи кримінально - правової кваліфікації та проаналізовано диспозицію ст. 126-1 КК України. Встановлено що потребує правового роз'яснення ознака «систематичність» у диспозиції ст. 126-1 КК України. З'ясовано, що законодавче визначення у ст. 126-1 КК України наслідків домашнього насильства (фізичні, психологічні страждання, розлади здоров'я, втрата працездатності, емоційна залежність, погіршення якості життя потерпілої особи) також потребують уточнення й узгодженості стосовно точності виокремлення єдиних критеріїв, підходів їх тлумачення, оцінки та ступенів тяжкості. З цього приводу висвітлено погляди вчених щодо правил кваліфікації злочинів, пов'язані із домашнім насильством. Підкреслено значення методики розслідування домашнього насильства. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення й висновки, рекомендації. Сформульовані та аргументовані в дослідженні висновки, теоретичні положення і пропозиції мо-

жуть бути використані у: – у правотворчості – для подальшого удосконалення системи запобігання, протидії домашньому насильству; – у право застосовній діяльності – для поліпшення практичної ефективності та дієвості заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; – науково-дослідній сфері – для подальшої розробки теоретичних і прикладних засад запобігання та протидії домашньому насильству; – освітньому процесі – під час розроблення лекцій, семінарів, практичних занять із навчальних дисциплін «Кримінальне право», «Кримінальний процес», «Докази й доказування у кримінальному судочинстві», «Теорія кваліфікації злочинів», «Теорія та практика досудового розслідування», «Юридична психологія».

Ключові слова: кримінально-правова політика; домашнє насильство; злочин; злочин, пов'язаний із домашнім насильством; одиночний злочин; множинність злочинів; кримінально-правова кваліфікація.

Zinsu O.I. Domestic violence (Article 126-1 of the Criminal Code of Ukraine): some problematic issues of criminal and legal qualification.

The proposed scientific article is devoted to the analysis of problematic issues of assessing the objective side of the composition of the crime of domestic violence. The research topic is chosen taking into account its relevance and significance for the development of legal science and practice. The methodological base of the research consists of such principles as: objectivity, historicism, comprehensiveness. The role of systematic and complex approaches is recognized as decisive for scientific research. According to these approaches and principles, the methodological basis of the research is a complex of philosophical, general scientific, and special methods of cognition. In particular, analysis and synthesis were used; abstraction, generalization; induction and deduction and other methods of scientific research. The theoretical basis of the study is the scientific work of domestic scientists, materials of judicial practice and legal provisions of current legal acts in the field of prevention and counteraction of domestic violence. The results of

the study revealed the essence of scientific discussions regarding the issue of criminal-legal qualification of domestic violence. The general theoretical foundations of criminal-legal qualification are indicated and the disposition of Art. 126-1 of the Criminal Code of Ukraine. It was established that the feature "systematicity" in the disposition of Art. 126-1 of the Criminal Code of Ukraine. It was found that the legislative definition in Art. 126-1 of the Criminal Code of Ukraine, the consequences of domestic violence (physical and psychological suffering, health disorders, loss of working capacity, emotional dependence, deterioration of the victim's quality of life) also require clarification and agreement regarding the accuracy of single criteria, approaches to their interpretation, assessment, and degrees of severity. In this regard, the views of scientists regarding the rules of qualification of crimes related to domestic violence are highlighted. The significance of domestic violence investigation methodology is emphasized. Based on the results of the analysis, scientific provisions and conclusions, recommendations were formulated. The conclusions, theoretical propositions and proposals formulated and argued in the research can be used in: – in law-making – for further improvement of the system of prevention and countermeasures against domestic violence; – to the applicable law – to improve the practical efficiency and effectiveness of measures in the field of prevention and countermeasures against domestic violence; – scientific and research field – for further development of theoretical and applied principles of prevention and countermeasures against domestic violence; – the educational process – during the development of lectures, seminars, practical classes in the educational disciplines "Criminal law", "Criminal process", "Evidence and proof in criminal proceedings", "Theory of qualification of crimes", "Theory and practice of pre-trial investigation", "Legal psychology".

Key words: criminal law policy; domestic violence; crime; crime related to domestic violence; single crime; multiplicity of crimes; criminal-legal qualification.

Постановка проблеми. Правовий вплив на прояви та запобігання домашнього насильства характеризується широким спектром морально-правових форм, механізмів, засобів та розглядається в системі національного права України у цивільному, адміністративному, кримінальному судочинстві. Втім, реалізація закладених положень обумовлює низку дискусій прикладного та теоретико-прикладного характеру як у науковій спільноті, так і у правозастосовній діяльності. Наріжним каменем з-поміж іншого є наявна конкуренція кримінально-правових норм, що своєю чергою призводить до неоднозначності тлумачення кримінально правової норми ст. 126-1 КК

України. Відтак залишаються актуальними проблеми, які наразі існують в розглядуваній сфері та які, своєю чергою і в сукупності зумовили вибір теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика кримінально – правової кваліфікації злочинів належить до числа активно досліджуваних у доктрині кримінального права України. Різні аспекти кримінально – правової кваліфікації злочинів неодноразово порушувались у працях П. Андрушко, М.Бажанова, О. Бандурки, Л. Брич, О. Дудорова, Ю. Іваніна. Д. Колодіна, М. Коржанського, І. Сень, В. Навроцького, Н. Мирошніченко.С. Тарарухіна, О. Уса. У той же час, дослідженню проблемних питань, пов'язаних з особливостями застосування норм права у ході кримінально - правової кваліфікації домашнього насильства присвятили свої праці А. Байда, А. Вознюк, В.Гальцова, О. Дудоров, О. Книженко, І.Кравченко. А. Олійниченко, Ю. Орлов, О. Паламарчук, М. Хавронюк, О.Харитонова, О.Пчеліна, А. Шинкарчук та інші вітчизняні науковці. Науковцями, практиками фокусується погляд на методах імплементації норм Конвенції Ради Європи про запобігання насильству проти жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами (Стамбульської конвенції) в чинне законодавство України та акцентується увага на прецеденті тлумачення нормативно-правових актів щодо: а) адміністративного правопорушення домашнє насильство; б) злочину домашнє насильство; в) злочинів, пов'язаних із домашнім насильством; г) обставин, які обтяжують покарання (п. 6-1 ст. 67. КК України).

До прикладу, В. Гальцова, проаналізувавши ст. 126 -1КК України «Домашнє насильство», стверджує, що імплементація норм Стамбульської конвенції була здійснена шляхом інкорпорації. Унаслідок цього має місце порушення правил законодавчої техніки під час формулювання диспозиції цієї статті, оскільки у ній текстуально відтворено положення цієї Конвенції [1, с. 251].

А. Вознюк, аналізуючи диспозицію ст. 126-1 КК України відзначає, що відповідна кримінально-правова норма породжує більше проблем, ніж вирішує, оскільки: 1) є не чітко визначена диспозиція, яку можна тлумачити по-різному; 2) ст. 126-1 КК України не охоплює переважну більшість випадків домашнього насильства, яке криміналізоване в інших статтях закону про кримінальну відповідальність; 3) для визнання злочину домашнім насильством необхідно, щоб відповідні дії вчинялися систематично, що не дає можливість цій кримінально-правовій нормі ефективно виконувати функцію запобігання цим злочинам; 4) у разі кваліфікації злочину, передбаченого ст. 126-1 КК України, за сукупністю існує висока вірогідність порушення принципу *non bis in idem* [2, с. 9].

Н. Довгань-Бочкова, підтримуючи та схвалюючи загалом прагнення законодавця боротися з домашнім насильством, вважає «норму, закріплену в ст. 1261 КК України невдалою і непридатною для застосування на практиці» [3, с. 195]. На думку Н. Довгань-Бочкової: «залучивши в зміст поняття домашнє насильство діяння, які не визнають насильством в інших складах злочинів, законодавець порушив як правила логіки, так і принцип точності та уніфікованості законодавчої термінології. Як правильно зазначено в п. 12 Методичних рекомендацій щодо розроблення проєктів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки, схвалених постановою колегії Міністерства юстиції від 21 листопада 2000р. № 41, особливу увагу необхідно звертати на точність термінології» [3, с. 195].

Віддаючи належне науковому доробку згаданих вище науковців слід визнати, що наявна проблема прецеденту тлумачення правил кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства стає дедалі актуальнішою, що своєю чергою обумовлює активізацію наукових пошуків досліджуваного предмета. При цьому «дослідникові не достатньо встановити новий факт, важливо дати йому пояснення з позицій сучасної науки, розкрити його загальнопізнавальне, теоретичне або практичне значення» [4, с. 3].

Саме тому **метою статті** є правовий аналіз проблемних питань кримінально-правової кваліфікації злочину домашнє насильство (ст. 126-1 КК України). Для досягнення цієї мети були поставлені такі **завдання**: з'ясувати поняття та значення кримінально-правової кваліфікації; проаналізувати ідеї та погляди вітчизняних науковців на проблемні питання озвученого предмета дослідження; виявити та з'ясувати суперечності, неузгодженості наявної дефініції об'єктивної сторони злочину домашнє насильство за ст. 126-1 Кримінального кодексу України; опрацювати висновки Верховного Суду України та з'ясувати Окрему думу судді у справах домашнього насильства; узагальнити результати дослідження та сформулювати висновки, пропозиції, рекомендації.

Виклад основного матеріалу. Однією із необхідних умов об'єктивного, неупередженого розгляду справ за вчинення домашнє насильство є кримінально - правова кваліфікація злочинів. Кримінально-правова кваліфікація покликана з'ясувати яке конкретно суспільно - небезпечне діяння вчинено суб'єктом кримінального правопорушення та за якою нормою кримінальному кодексу потрібно оцінювати ті чи інші дії, бездіяльність. При цьому, як наголошує О. Ус: «основою кримінально-правової кваліфікації є кримінальний закон. Лише КК містить вичерпний перелік злочинів, визначення (характеристику) діянь, які не є злочинними, та ознаки (характеристику) посткримінальної поведінки особи, що має кри-

мінально-правове значення» [5, с. 39]. Отже, як справедливо зазначає О. Ус: «правильне застосування кримінального закону передбачає його глибоке знання, системне розуміння та правильне й одноставне тлумачення відповідних ознак (елементів складу злочину; діяння, що не є злочинним; посткримінальної поведінки особи), якщо вони не розкриті в самому законі» [5, с. 39].

Відповідно, правильність кримінально - правової кваліфікації злочину домашнє насильство є однією із обов'язкових складових ефективної, законної та об'єктивної кримінально - правової оцінки суспільно - небезпечного діяння, а відтак і належного застосування кримінального закону. Значну роль при цьому відіграє розмежування складу злочину домашнє насильство від суміжних злочинів. За цих умов привертає увагу опис об'єктивної сторони складу злочину домашнє насильство, який до речі є доволі суперечливим та дискусійним. Власне кажучи, аналіз норм чинного законодавства України, актів судової правотворчості та результатів наукових пошуків вітчизняних вчених з окресленої проблематики виявив неузгодженість тлумачення (осмислення) дійсного змісту ознак кримінального правопорушення «домашнє насильство». До найістотніших недоліків відносяться неконкретність та неоднозначність формулювання ознаки «систематичності» у співвідношенні з іншими подібними поняттєвими одиницями. Втім, у чинному законодавстві відсутнє термінологічне узгодження такого терміну як «систематичність», а єдиної думки відносно зазначеного терміну також не досягнуто. Відповідно виникають питання: як саме, яким чином відраховувати систематичність, дотримуючись при цьому принципу недопустимості подвійного інкримінування. Також залишаються спірними інші питання конкуренції кримінально-правових норм. Зазначене своєю чергою спонукає висвітлити власні погляди та з'ясувати й проаналізувати погляди вітчизняних вчених стосовно окремих структурних елементів та істотних ознак теоретичної конструкції об'єктивної сторони складу злочину домашнє насильство.

У цьому контексті увагу дослідника привертають напрацювання В. Гальцової. В. Гальцова стверджує, що формулювання у тексті диспозиції «систематичне вчинення насильства» суперечить поняттю злочину, яке закріплене у ч. 1 ст. 11 КК, згідно з яким, з одного боку, злочином визнається суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння, тобто злочином визнається й один акт поведінки суб'єкта злочину. Проте можуть бути випадки вчинення одного акту насильства і за відсутності систематичного вчинення дій, але які потягли такі наслідки, як утрата працездатності чи розлад здоров'я та навіть смерть. Тому у цьому сенсі термін «систематичне вчинення насильства», що має багаторазовий (три і більше

епізоди) характер, необґрунтовано обмежує кримінальну відповідальність за домашнє насильство лише систематичністю дій. Коли таке насильство може заподіяти, наприклад, тілесне ушкодження середньої тяжкості і внаслідок одиничного акту діяння), тому заслуговує на необхідність кримінальної відповідальності за вчинення насильства у сім'ї, навіть якщо воно вчинене одним актом діяння суб'єкта злочину» [1, с. 251].

Продовжуючи та поглиблюючи озвучену думку стосовно «систематичності» у розумінні «систематичне вчинення домашнього насильства», ми підтримуємо погляди науковців про необхідність стислого логічного правового визначення ознаки «систематичності» в межах чіткого відмежування «систематичності» від повторності.

Свою чергою, принагідно наголосити на певних суперечностях щодо відокремлення та одночасного взаємозв'язку домашнього насильства в проєкції адміністративного та кримінального правопорушення.

З приводу цього В. Мельянков, Г. Усатий зазначають «можливі алогічні та несправедливі тлумачення: якщо особа вже була притягнена до відповідальності за 126-1 ККУ, втім вдається до домашнього насильства повторно–потрібно очікувати і повторного виникнення ознаки «системності», тобто знову спочатку притягати особу до адміністративної відповідальності. Безумовно, ця проблема може бути вирішена судовою практикою, втім те, що за повторюваність не передбачається більш жорсткої санкції – суд самостійно виправити не спроможний «системності» [6, с. 94]. В. Мельянков, Г. Усатий вважають, що «прив'язка систематичності до необхідності попереднього притягнення до відповідальності за ст. 173-2 КУпАП є хибною. Стаття 173-2 КУпАП передбачає абсолютно ті ж дії, що і ст. 126-1 ККУ, єдиною відмінністю є лише те, що стаття Кримінального кодексу передбачає систематичність» [6, с. 93].

З урахуванням сказаного вважаємо за доцільне виокремити концептуальні засади відмежування кримінального правопорушення домашнього насильства від адміністративного правопорушення, висвітлені в Окремій думці судді. Окрема думка є специфічним судовим актом, в якому офіційно сформульована правова позиція судді (суддів) щодо спірних питань матеріального і процесуального права.

За цих умов, в Окремій думці судді апеляційного суду від 22 лютого 2022 р. по справі 344/6797/20 (кримінальне провадження №11-кп/4808/106/22) зазначається, що «відмежування кримінальної відповідальності за ст. 126-1 КК України від адміністративних правопорушень, передбачених ст. 173-2 КУпАП полягає не тільки у систематичності вчинення психологічного насильства, а і стосується наслідків до яких воно призвело» [7]. Наголошується, що «застосування

заходів кримінально-правового впливу (кримінальна відповідальність) до особи на підставі сукупності аналогічних адміністративних правопорушень, за кожне з яких вона зазнала стягнення, порушує принцип non bis in idem («двічі за одне й те саме не карають»), передбачений ст.61 Конституції України та ч. 1 ст. 4 Протоколу № 7 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що також узгоджуються з правовою позицією Верховного Суду, викладеної в постанові від 16.04.2020 у справі № 397/1694/14-к.» [7].

Поряд з іншими аспектами кримінально -правової кваліфікації окремої уваги потребують форми (види) домашнього насильства. Аналіз диспозиції ст. 126-1 КК України, матеріалів судової практики засвідчує зв'язки і співвідношення форм (видів) домашнього насильства. Закономірно, що є фізичне насильство одночасно включає психологічний тиск, приниження, утиски, які призводять до емоційної напруженості. Про що зокрема зазначається у результатах наукових розвідок науковців.

До прикладу, О. Дудоров, М. Хавронюк приходять до висновку, що домашнє насильство не обмежується тими його формами, що передбачені статтею 126-1; з іншого боку, систематичні діяння, що передбачають будь-які види фізичного, психологічного або економічного насильства, якщо обставинкою їх вчинення є «домашній» елемент, потребують обов'язкової додаткової кваліфікації за ст. 126-1. У реальному житті усі три згадані вище форми насильства або дві з них застосовуються, як правило, одночасно: людина є живою системою, яка існує в соціумі, і в ній фізичне і психічне, а також соціальне, частиною якого є економічні відносини, нерозривно пов'язані [8, с. 75]. А. Вознюк висловлює думку, згідно з якою «буквальне тлумачення об'єктивної сторони цього злочину дає підстави віднести до нього будь-які прояви домашнього насильства фізичного, психологічного чи економічного характеру. Проте, слід врахувати, що зазначені різновиди насильства можуть охоплювати цілу низку різних видів суспільно небезпечних діянь, зокрема тих, які криміналізовані в інших складах злочинів. Вище викладене, а також аналіз санкції ст. 126-1 КК України, дають підстави для висновку про необхідність тлумачення зазначеної норми виключно обмежено, тобто нею охоплюються не усі, а лише окремі прояви домашнього насильства» [2, с. 9]. В.Гальцова підкреслює невизначеність у законі понять та відповідних термінів, що включені до диспозиції ст. 126-1 КК, зокрема «фізичне і психічне насильство», «психологічне насильство» чи «економічне насильство». Вони, як зазначає В. Гальцова, «є надто широкими за обсягом, їх зміст (система ознак) невизначений у законі, тому отримують неоднозначне тлумачення» [1, с. 251].

Переходячи далі, власне до подальшого аналізу диспозиції ст. 126-1 КК, України, констатуємо, що не менш актуальним для повної й правильної кримінально-правової оцінки злочину домашнє насильство є відмежування множинності злочинів від всіх можливих варіантів конкуренції кримінально-правових норм. Зокрема, проблема вибору кримінально-правової норми спостерігається у випадках співвідношення норми статей 120, 121, 126-1, 125, ч. 1 ст. 126, 127, ч. 1. ст. 129 Кримінального кодексу України.

З приводу цього І. Сень наголошує, що передбачені в ст. 126-1 КК України діяння, зокрема, в частині умисного вчинення фізичного насильства, вже передбачені рядом статей КК України і за наявності достатніх підстав підлягають кваліфікації за: ст. 121 «Умисне тяжке тілесне ушкодження», ст. 122 «Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження», ст. 125 «Умисне легке тілесне ушкодження», ст. 126 «Побої і мордування», ст. 127 «Катування», ст. 146 «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини» або іншими статтями КК України. Відповідно, в частині фізичного насильства норма ст. 126-1 ККУ країни після набрання нею чинності створила небажану конкуренцію з цілим рядом інших кримінально-правових норм [9, с. 138].

Водночас цікавими та продуктивними є погляди дослідників щодо взаємозв'язку оцінки характеру суспільно – небезпечного діяння та санкції. В. Мельянков, Г. Усатий проаналізувавши положення ст. 126-1, та ст. 126. КК України приходять до висновку, що на думку законодавця, насилля над дружиною чи чоловіком є менш суспільно небезпечним діянням, аніж над випадковою особою – тому порушникам варто спочатку зареєструвати шлюб, а вже потім приступати до мордування, адже тоді покарання буде м'якшим [6, с. 94].

Не менш актуальним питанням убачається дискурс економічного домашнього насильства.

За цих обставин О. Книженко обстоює позицію, що у випадках, коли економічне насильство виявляється саме у несплаті аліментів на утримання дітей (батьків), такі дії кваліфікуються за спеціальною нормою – ст. 164 чи ст. 165 КК України. У разі несплати аліментів щодо колишнього подружжя – ст. 126-1 КК України» [10, с. 48]. Своєю чергою О. Степаненко обґрунтовує наступні правила кваліфікації економічного домашнього насильства: «1) якщо економічне насильство, як форма домашнього насильства, не передбачено в КК України як самостійне кримінальне правопорушення, за наявності ознак визначених у ст. 126-1 КК України такі діяння особи кваліфікуються як домашнє насильство; 2) якщо економічне насильство, як форма домашнього насильства, має ознаки кримінального правопорушення, передбаченого КК України (наприклад, ст. 150-1, ст. 164, ст. 165 КК України), таке діяння кваліфікується

лише за спеціальною нормою. Тобто мова йде про конкуренцію загальної і спеціальної норми; 3) у випадку вчинення особою систематичного економічного насильства, як форми домашнього насильства, яке полягає, серед іншого, у вчиненні насильства, що має ознаки кримінального правопорушення, передбаченого КК України, що карається менш суворо, ніж санкцією ст. 126-1 КК України, вчинене слід кваліфікувати лише за ст. 126-1 КК України; якщо більш суворо – вчинене потребує додаткової кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень» [11, с. 352-353].

У той же час Н. Довгань-Бочкова зазначає: «в п. в ст. 3 Конвенції у визначенні домашнього насильства серед інших ідеться і про економічне насильство. Проте в главі V Матеріальне право, в якій власне і описано, які прояви насильства повинні бути криміналізовані сторонами, про економічне насильство навіть не згадується. Тому постає питання, чи була, в принципі, потреба вводити нове для КК України поняття насильства?!» [3, с. 193].

Об'єктивно пізнавальним просторіччям слугує також поняття злочинів, пов'язаних із домашнім насильством. Стосовно цього А. Шинкарчук висловлює думку, що: «кримінальне правопорушення, пов'язане з домашнім насильством – це суспільно небезпечне діяння у формі фізичного, сексуального, психічного, або економічного насильства, що вчиняється у стосунках інтимних партнерів, або між батьками й дітьми незалежно від місця їх проживання та того, чи визначені ознаки домашнього насильства у відповідній статті (частині статті) Особливої частини КК України, а також призводить до настання кримінально - правових наслідків у вигляді покарання та інших заходів кримінально-правового характеру» [12, с. 41]. Показовим у контексті аналізованого є Висновок Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду України від 12 лютого 2020 року у справі № 453/225/19; провадження № 51-4000кмо19. В якому зазначено: «злочином, пов'язаним із домашнім насильством, слід вважати будь-яке кримінальне правопорушення, обставини вчинення якого свідчать про наявність у діянні хоча б одного з елементів (ознак), перелічених у ст. 1 Закону № 2229-VIII, незалежно від того, чи вказано їх в інкримінованій статті (частині статті) КК як ознаки основного або кваліфікованого складу злочину» [13]. Своєю чергою у Постанові Верховного суду касаційної інстанції колегію суддів Касаційного кримінального суду від 10 березня 2020р. у справі № 531/270/19 (номер судового провадження: 51-5338ск19) наголошено, що «поняття «злочин, пов'язаний із домашнім насильством», яке вживається в п. 7 ч. 1 ст. 284 КПК, охоплює не лише склад злочину, передбачений ст. 126-1 КК, але й в інші суспільно небезпечні діяння, які мають ознаки домашнього

насильства» [14]. Стверджується, що «під ознаки домашнього насильства можуть підпадати різні склади злочинів за умови, що відповідний злочин вчиняється в сім'ї чи в межах місця проживання або щодо родичів, або щодо колишнього чи теперішнього подружжя, або щодо іншої особи, яка спільно проживає (проживала) з кривдником однією сім'єю, але не перебуває (не перебувала) у родинних відносинах чи у шлюбі з ним» [14].

Наступним спірним питанням кримінально-правової кваліфікації є зазначені в диспозиції ст. 126-1 КК України наслідки домашнього насильства. Йдеться передусім про критерії оцінки та вимірів ознак / категорій / ступенів тяжкості фізичних, психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності, погіршення якості життя потерпілої особи, зазначених в диспозиції ст. 126-1 КК України.

Згідно з напрацюваннями І. Сень «наслідки в диспозиції норми про домашнє насильство теж викладені дуже розмито, що ні яким чином не допомагає вирішити проблемні моменти кваліфікації» [9, с. 138]. З цього приводу А. Байда наголошує про сумніви та неточності, які виникають при «застосування нового оціночного терміна «погіршення якості життя потерпілої особи». У чому таке погіршення має відбиватися, де шукати формалізовані критерії такого погіршення?» [15, с. 90]. Своєю чергою Н. Довгань-Бочкова зазначає, що «погіршення якості життя» та «емоційна залежність» не можуть бути ознаками злочину, оскільки є настільки невизначеними і широкими за змістом, що охоплюють і ситуації, які не можуть і не повинні бути предметом кримінально-правового регулювання» [3, с. 195]. В. Гальцова також обстоює думку про невизначеність у ст. 126-1 КК понять: «психологічні страждання», «емоційна залежність» або «погіршення якості життя потерпілої особи». На думку науковиці [1]: «вони будуть тягнути за собою різні підходи до їх тлумачення, тобто здійснюватися на власний розсуд слідчого, прокурора, судді у правозастосовній діяльності, які можуть ґрунтуватися виключно на оцінці відповідно до особистих чи власних уявлень. Це може призвести у подальшому до безпідставної криміналізації певних діянь, порушення принципів законності та економії кримінально-правової репресії. До того ж дані поняття є широкими за обсягом на рівні родових (а не видових) понять, чим порушуються правила законодавчої техніки, отже, постійно викликатимуть складнощі у практиці застосування» [1, с. 251].

Взагалі, на наше переконання не менш переконливою є позиція А. Байди, відповідно до якої «терміни «розлад здоров'я», «втрата працездатності» не є зрозумілими, адже у Правилах визначення тяжкості тілесних ушкоджень вживаються терміни «інший розлад здоров'я, пов'язаний

зі стійкою втратою працездатності не менш як на одну третину», «тривалий розлад здоров'я», «значна стійка втрата працездатності менш як на одну третину», «незначна втрата працездатності». Зокрема, виникає запитання: якщо йдеться про втрату працездатності, то наскільки відсотків? Адже в КК немає поняття «просто втрата працездатності». Тут одразу ж виникає питання щодо розмежування цієї норми із ч. 2 ст. 125 чинного КК, оскільки за останньою йдеться про втрату працездатності до 10%, без граничної межі» [15, с. 89]

І. Сень вважає, що доповнення КК України статтею 126-1 про домашнє насильство видається необґрунтованим та викликає чимало проблем при здійсненні кваліфікації відповідних діянь [9, с. 141]. Водночас, дослідники В. Мельянков, Г. Усатий стверджують, що «ст. 126-1 КК України, якщо не заважає, то принаймні жодним чином не допомагає у боротьбі із домашнім насильством. Окрім цього, можна зазначити, що далеко не всі положення Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами знайшли відображення у національному законодавстві» [6, с. 96]

За цих обставин вбачається доцільним з'ясувати пропозицій вчених щодо розв'язання згаданої проблематики. Серед українських вчених стверджується необхідність внесення змін до кримінального кодексу України. Зокрема обстоюються наступні пропозиції: а) виключення ст. 126-1 із Кримінального кодексу України; б) кваліфікація проявів домашнього насильства виключно як кваліфікуюча ознака; в) конкретизації визначених у кримінальному законодавстві ознак домашнього насильства у ст. 126-1; г) правової визначеності законодавцем злочинів, пов'язаних із домашнім насильством.

Враховуючи вищезазначене, не викликає сумнівів, що одним із визначальних чинників усунення складнощів кримінально-правової кваліфікації домашньому насильству є вироблення дієвої, науково обґрунтованої методики розслідування домашнього насильства.

Таким чином, за результатами дослідження з'ясовано низку теоретичних і практичних проблем кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства та виявлено діаметрально протилежні погляди вчених, що засвідчує намагання сучасної науки вдосконалити сконструйовані в теоретичній юриспруденції кримінально-правові норми.

При цьому, як зазначає О. Книженко: «наявність діаметрально протилежних поглядів щодо кваліфікації діянь, які становлять домашнє насильство, обумовлена недосконалістю закону про кримінальну відповідальність, а також нерозумінням об'єктивних ознак домашнього насильства» [10, с. 46].

У той же час наведені вище міркування підкреслюють динамічний характер процесів державотворення, правотворчості й законотворчості та підкреслюють, що «судово-правова реформа в Україні ще не завершена. Постійно вносяться зміни до чинного кримінального та кримінально-процесуального законодавства, перед правниками виникають нові проблемні питання, які потребують свого осмислення, опанування та належного судового тлумачення приписів чинного законодавства, а звідси виникає необхідність видання нових роз'яснень зі складних питань правозастосування» [16, с. 3].

Висновки. Таким чином в результаті дослідження з'ясовано та виокремлено проблемні аспекти кримінально-правової кваліфікації домашнього насильства. На підставі вищезазначеного можна дійти висновку, що для розвитку вітчизняного права та правозастосовної практики у сфері порушеного питання важливішим є уніфікованість та точність термінології, що забезпечить однозначність тлумачення та використання кримінально – правової норми стосовно домашнього насильства. Відтак, не викликає сумнівів доцільність примітки – роз'яснення ознаки «систематичність» ст. 126-1 КК України. Також вважаємо за необхідним правове виокремлення оцінки, критеріїв наслідків домашнього насильства. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне долучитися до думки тих авторів, які вважають за необхідним привести всі ознаки кримінального правопорушення ст. 126-1 КК України до злагодженості правових, логічних, лінгвістичних і структурних вимог, що своєю чергою сприятиме удосконалення національної державної політики у сфері запобігання, протидії домашньому насильству. Зазначене передбачає нові науково-прикладні пошуки розв'язання озвученої проблематики та акумуляцію найкращого міжнародного та вітчизняного досвіду.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гальцова В. Деякі аспекти імплементації положень Стамбульської конвенції в КК України та проблеми кримінальної відповідальності за домашнє насильство.-Запоріжжя: Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 249–252. URL: http://lsej.org.ua/4_2020/62.pdf. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-4/60>.
2. Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за домашнє насильство: актуальні питання теорії та практики. Форум Права, 55 (2). – С. 6–14. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.2635559>.
3. Довгань-Бочкова Н. Домашнє насильство: аналіз об'єктивної сторони складу злочину. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2018. Випуск 66. С.187–197. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnu_yu_2018_66_23.
4. Чмиленко Ф.О. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень» [Текст]. Д.: РВВДНУ, 2014. 48 с. – URL: <http://kist.ntu.edu.ua/textPhD/mond/>
5. Ус О.В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації: лекції. Харків: Право, 2018. 368 с.
6. Мельянков В., Усатий Г. Проблематика криміналізації домашнього насильства. *Міжнародний мультидисциплінарний науковий журнал «Логос. Мистецтво наукової думки»*. № 10. Лютий. 2020. С. 91-99. URL: <https://doi.org/10.36074/2617-7064.10.018>.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень України. Окрема думка судді апеляційного суду від 22 лютого 2022р. Справа 344/6797/20 (кримінальне провадження № 11-кп/4808/106/22). URL: <https://court.opendatabot.ua>.
8. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі (науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України) / за ред. М. І. Хавронюка. Київ: Ваіте, 2019. 288 с. URL: https://ukraine.unfpa.org/FNOON_Kommentar_A5.
9. Сень І.З. Спеціальні норми у Кримінальному праві України: дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук(доктора філософії) Спеціальність 12.00.08–кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Львівський національний університет імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького Національної академії наук України. Київ. 2020. URL: <http://idpnan.org.ua/files/sen-i.z.-spetsialni-norm>.
10. Книженко О. Домашнє насильство: проблеми кваліфікації. К.: *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. № 2. 2019. С. 45–52. URL: <http://www.chasopysnapu.gov.ua/knizenko>.
11. Степаненко О.В. Економічне домашнє насильство: питання кваліфікації. *Сучасне право в епоху соціальних змін: [Матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 26 лютого 2021 р.]*. Тернопіль: Вектор, 2021. С. 350–354. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/48629>.
12. Шинкарчук А.Я. Кримінально-правові заходи реагування на прояви домашнього насильства. – дис..... доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди, Харківський національний Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2021. URL: <https://univd.edu.ua/dir/spetsializovana-vchena-rada>.

13. Єдиний державний реєстр судових рішень України: Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 12 лютого 2020 року Справа № 453/225/19. Номер судового провадження: 51-4000км19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>.
14. Єдиний державний реєстр судових рішень України: Постанова Верховного Суду касаційної інстанції від 10 березня 2020 р. Справа № 531/270/19. Номер судового провадження: 51-5338ск19. URL: <https://zakononline.com.ua> > court-decisions > show.
15. Байда А.О. Проблеми кримінальної відповідальності за домашнє насильство. Питання боротьби зі злочинністю: зб. наук. пр. / редкол.: В.І. Борисов та ін. Х. : Право, 2016. Вип. 32. 238 с. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pbzz_2016_32_8.
16. Яра О.С., Стасюк Н.А. Проблемні питання здійснення кримінального провадження щодо домашнього насильства. Ужгород. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія:Право*. Том 63. 2021. С. 279-283. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.63.48>.
17. Збірник постанов Пленуму Верховного Суду України з кримінальних справ (1973–2014 роки): станом на 22 вересня 2014 р. / упоряд.: Ю.М. Грошевий, О.В. Капліна, В.І. Тютюгін. Х.: Право, 2014. 456 с.